

KOŚCIÓŁ I HISTORIA. DROGI I WZAJEMNE POWIĄZANIA. KSIĘGA PAMIĄTKOWA KU CZCI KSIĘDZA PROFESORA ANZELMA WEISSA. Red. Stanisław Tylus i Jan Walkusz. Lublin 2001 ss. 386. Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Książd profesor Anzelm Weiss, kapłan Archidiecezji Poznańskiej, któremu tę Księgę dedykowano, związany jest z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim od roku 1970 (pięć lat wcześniej rozpoczął tam studia w Instytucie Historii Kościoła), przechodząc kolejno wszystkie stopnie uniwersyteckiej kariery. Od 1984 kierownik Katedry Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii Kościoła, prodziekan, przez dwie kadencje (od 1993) dziekan Wydziału Teologicznego. Członek Komisji Nauk Pomocniczych Historii i Edytorstwa Komitetu Nauk Historycznych PAN. Autor kilkuset publikacji (w tym wiele haseł w „Encyklopedii Katolickiej”, w której pełnił przez pewien czas funkcję sekretarza naukowego), w tym kilku obszernych wydawnictw książkowych: „Organizacja diecezji lubuskiej w średniowieczu” (Lublin 1977), „Parafia Komorowo-Wolsztyn w średniowieczu” (Lublin 1979) i „Biskupstwa bezpośrednio zależne od Stolicy Apostolskiej w średniowiecznej Europie” (Lublin 1992) – rozprawa fundamentalna także w dyskusyjnej kwestii początków biskupstwa poznańskiego.

Obszerny tom „Kościół i historia”, poza pomieszczonym na początku opisem życia i działalności naukowej, bibliografią prac drukowanych i wyka-

zem prac dyplomowych pisanych pod kierunkiem Jubilata, zawiera 21 rozpraw naukowych.

Problematyka wielkopolska, tak bliska Jubilatowi, nie jest tu nadmiernie reprezentowana (autorami rozpraw są wszak nie tylko historycy, lecz także inni naukowcy z Wydziału Teologicznego), jednakże kilka obecnych tu przyczynków zasługuje tu na szczególną uwagę, np. Jana Walkusza „Wpływ szkoły na kształtowanie się zainteresowań literackich polskiego duchowieństwa katolickiego, Pomorza Nadwiślańskiego i Wielkopolski w XIX i XX wieku (1848-1939)”, ukazujący ważny segment pozaduszpasterskiej aktywności duchowieństwa w zaborze pruskim, który tu był uprawiany przez pisarzy w sutannach z dużym powodzeniem. Działo się tak mimo dominujących innych priorytetów: narodowych, niepodległościowych czy wynikających z haseł pracy organicznej. Decydujący wpływ na zainteresowania literackie duchowieństwa miały niewątpliwie gimnazja, które to zjawisko autor poddał szczegółowej analizie. W wielkopolskiej części zaboru pruskiego zdecydowanie pierwsze miejsce przypadło Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, z którego w latach 1876-1896 wyszło ośmiu przyszłych duchownych, zajmujących się także twórczością literacką. Ale i absolwenci innych wielkopolskich gimnazjów (Krotoszyn, Ostrów, Rogoźno) ujawniali zainteresowania literackie, aczkolwiek w nieporównanie mniejszym procencie. Zainteresowania literackie przyszłych duchownych rodziły się nie tylko pod wpływem szkoły. Autor rozszerzył już swe badania w tym przedmiocie w ar-

tykule pt. „Rola środowiska rodzinnego w procesie kształtowania się aktywności literackiej polskiego duchowieństwa na ziemiach byłego zaboru pruskiego w latach 1848-1939” („Roczniki Teologiczne”, t. 48: 2001 nr 4 s. 111-130).

Z problematyki wielkopolskiej należy jeszcze wymienić Bernarda Kołodzieja „Dzieje Studium Filozoficzno-Teologicznego Towarzystwa Chrystusowego”, które od roku 1939/40 miało się przenieść do Poznania już pod nazwą Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Chrystusowego, Grażyny Karolewicz „Więzy nauczycieli akademickich Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z Wielkopolską w okresie międzywojennym” (ze 178 nauczycieli akademickich okresu międzywojennego 11 osób było związanych z Wielkopolską) i Włodzimierza Brońskiego „Teksty kazań niedzielnych dla dorosłych «Biblioteki Kaznodziejskiej» i «Współczesnej Ambony» jako źródło przepowiadania Biblijnego” (poznawska „Biblioteka Kaznodziejska”, może się szczycić długim żywotem, bo licząc od pierwszej wersji, rok narodzin był w roku 1870).

Bliski Jubilatowi (ponieważ sam zajmował się tą problematyką) jest zapewne zamieszczony tu artykuł Edwarda Gigilewicza „Ustawodawstwo heraldyki kościelnej”, czy Jana Śrutwy „Historia Kościoła jako historia zbawienia – koncepcja Euzebiusza z Cezarei”. To ostatnie zagadnienie – czym jest historia Kościoła, czy mieści się w strukturze nauk kościelnych – wciąż bywa przedmiotem dyskusji. Pozytywna odpowiedź w środowiskach teologicznych wydaje się oczywista. Zagad-

nienie to zanalizował przed laty Romuald Gustaw w monografii pt. „Rozwój pojęcia historii Kościoła od I do XVIII wieku” (Poznań 1964), który koncepcji Euzebiusza z Cezarei poświęcił sporo uwagi.

FELIKS LENORT

Kazimierz Karłowski: Z DZIEJÓW ELEKCJI KAPITULNEJ ARCYBISKUPÓW GNIEŹNIEŃSKICH I POZNAŃSKICH W LATACH 1821-1925. Tekst przejrzął, poprawił oraz posłowiem opatrzył Marian Fąka. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny. Studia i Materiały, t. 49. Poznań 2002 ss. 208.

Znaczenie biskupów w dawnej Polsce było niezwykle ważne ze względu na ich rolę w Kościele, ale także w życiu politycznym kraju, gdzie zajmowali wysokie funkcje urzędników państwowych, zwłaszcza kanclerzy, a później pełnili rolę senatorów. Po utracie niepodległości ich rola w życiu narodu nie zmalała, a wręcz przeciwnie, wzrosła, co widzimy na przykładzie ziem polskich pod zaborem pruskim. Miało to duży wpływ na perturbacje związane z powołaniem nowych urzędów diecezji. Dziejom pierwszej elekcji kapitulnej prymasa Polski po rozbiorach oraz wyboru arcybiskupów gnieźnieńskich i poznańskich w latach 1821-1925 poświęcona jest praca zmarłego w roku 1976 ks. dra Kazimierza Karłowskiego, kanonika i penitencjarza katedry poznańskiej, prałata domowego a także profesora prawa kanonicznego i teologii moralnej w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu. Mono-